

Skriftsprogsvanskeligheder hos elever med ADHD

Eva Theilgaard Brink, Ord25, 22. september 2025.

Hvorfor dette fokus?

- Min baggrund
- Praksisdrevet undren
- Mine studerendes spørgsmål
 - *Men hvad med testning?*
 - *Mine elever "må" ikke blive testet.*
 - *Er det opmærksomhedsvanskeligheder eller skriftsprogsvanskeligheder?*
 - *Hvad kan vi gøre bedre, når begge vanskeligheder er til stede?*
- Sparsom empirisk viden – særligt på dansk grund
- Ansøgning om at få mere viden

Program

- Hvad er ADHD og opmærksomhedsvanskeligheder?
- Hvad ved vi om ADHD i kombination med skriftsprogsvanskeligheder?
- Hvad mangler vi stadig viden om?
- Hvad ved vi om pædagogiske tiltag for elever med ADHD?
- Praksisudfordringer
- ADHD-venlige rammer
- Eksempler på tiltag og oplæg til prøvehandlinger

Hvad er ADHD?

Vedvarende udfordringer med opmærksomhedskontrol og/eller hyperaktivitet-impulsivitet, hvilket påvirker de eksekutive funktioner som planlægning, inhibition og selvmonitorering (ICD-11).

Tre hovedtyper:

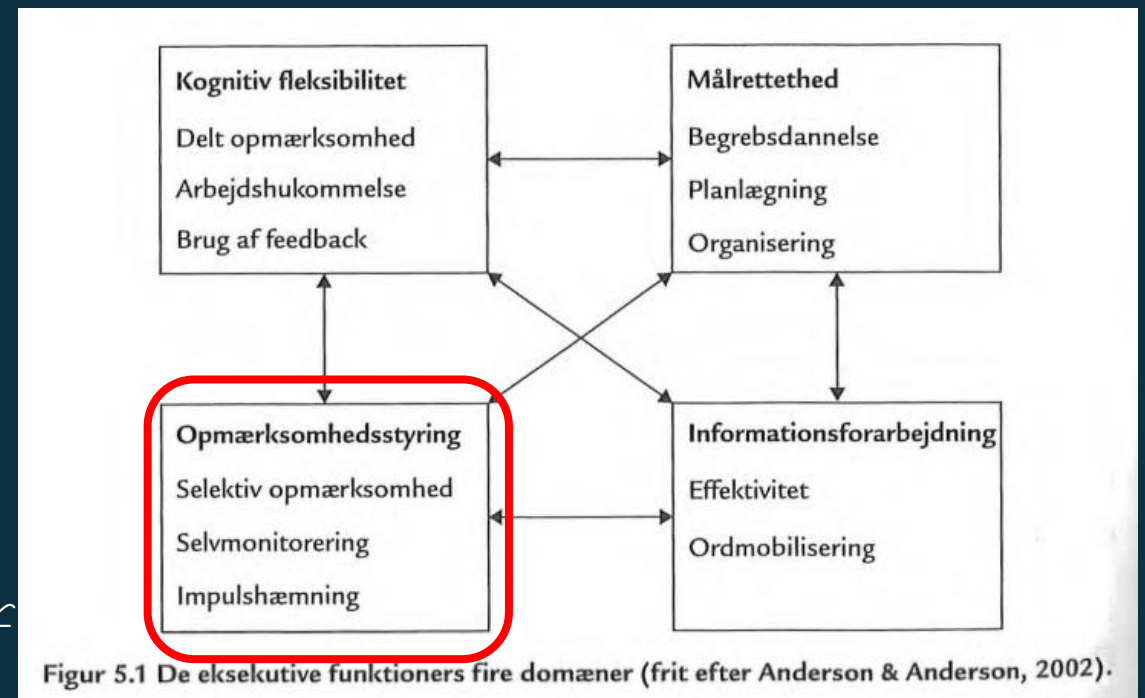
- overvejende uopmærksomhed
- overvejende hyperaktive/impulsive træk
- begge træk lige præsent

Hvad er opmærksomhedsvanskeligheder?

Mindre **kontrol med at styre** sin opmærksomhed (ikke mindre opmærksomhedskapacitet i sig selv)...

...gennem **hæmning** (inhibition):

- Svært at **filtrere** udefrakommende indtryk fra (hæmme for andre stimuli)
-> **uopmærksomhed**
- Svært ved at hæmme indre tanker og indfald
-> **impulsivitet**
- Svært ved at hæmme handlinger -
> **hyperaktivitet**

Fleischer & From 2024, s. 100.

Eksekutive funktioner

1. At få idéer, dvs. at kunne skabe forestillingsbilleder om, hvordan man når et mål, på baggrund af tidligere erfaringer.
2. At planlægge idéens udførelse, dvs. at kunne opdele den i enkeltdele og tænke i sekvenser.
3. At udføre planen, dvs. mange målrettede delhandlinger i rigtig rækkefølge uden for mange svinkeærinder.
4. At vurdere og justere udførelsen løbende, dvs. sammenligne med målet.

(se fx Fleischer & From 2015)

Eksekutive vanskeligheder: r:

- Forudseenhed (fremtidige behov, konsekvensberegning)
- Bagklogskab (huske og bruge erfaringer)
- Selvtale (indre ræsonnement inden handling)
- Arbejdshukommelse
- Prospektiv hukommelse (at "huske at huske", planlægning)
- Problemløsning
- Organisering
- Tidsfornemmelse
- Vedholdenhed
- Skift
- Selvregulering af både følelser, tanker og handlinger

(Kutscher 2016)

Mindre kontrol, ikke kapacitet!

Hypofokus

- Dagdrømmeri
- Svært ved at komme i gang og være vedholdende
- "Popcorn-hjerne"

Hyperfokus

- Dybt optaget af noget, der interesserer
- Glemmer at spise og sove
- Svært at snappe ud af det og evt. med frustration

Stigning i forekomst af ADHD (2000- 2022)

6-18-årige:

2022: M: 5,4 % F:
2,6 %

2000: M: 0,7 % F:
0,1 %

18-27-årige:

2022: M: 8,2 % F:
6,1 %

2000: M: 0,1 % F:
0,1 %

*Grøntved et al.
2025, p. 6.*

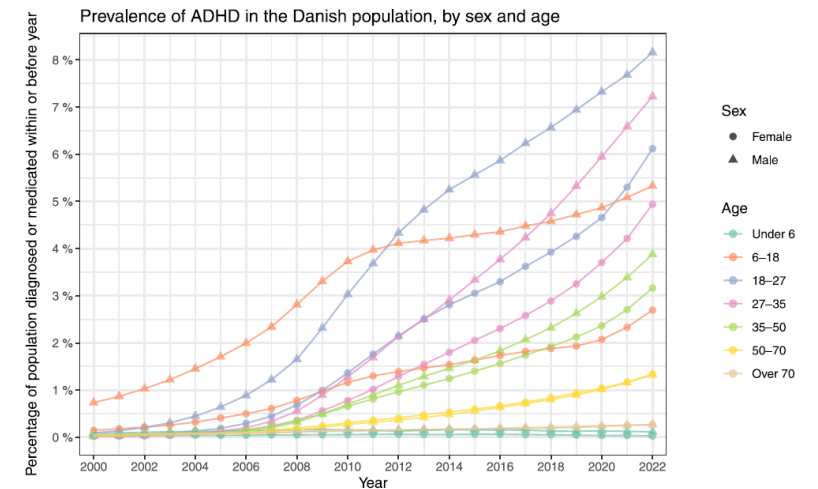

FIGURE 3 | The prevalence proportion of Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) in Denmark between the years 2000 and 2022. The entire population stratified by sex and age-group.

Forsvinde r alle problemer ne med den rette medicin?

- De negative spiraler giver et efterslæb inden for læsning og skrivning
- Medicinering kan *afhjælpe* symptomer, men de forsvinder ikke
- Medicinering afhjælper adfærd og produktivitet signifikant, men i mindre grad indlæring og skolepræstation (Pelham et al., 2022; Varnet Pérez 2025)

Opmærksomhedsvanskeligheder

Subkliniske tilfælde:

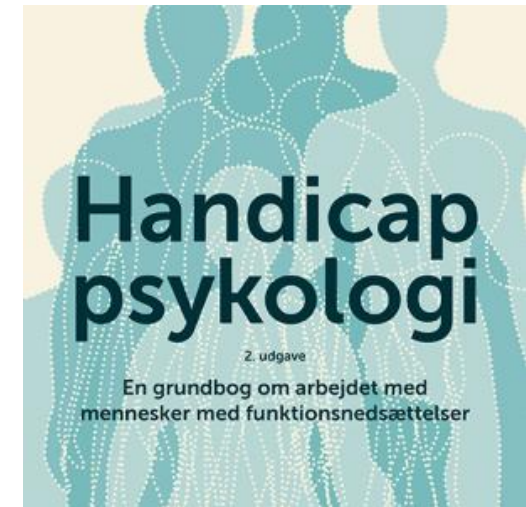
- Vanskeligheder med opmærksomhedskontrol er *graduelle*
- Nogle elever vil have vanskeligheder, der ikke kvalificerer til en ADHD-diagnose
- Parallelt med "de gule" inden for læsevanskeligheder
- Der er ikke en *kvalitativ* forskel mellem "de gule" opmærksomhedsvanskeligheder og eleven med ADHD, men der er en *kvantitativ* forskel.
- I undervisningspraksis vil det derfor være relevant, om vanskelighederne er af en størrelse, der påvirker barn og omgivelser negativt - ikke om diagnosen er der eller ej.

~~Skriftsprogsvanskeligheder opstår, når kravene til~~
~~læsning og skrivning overstiger færdighederne.~~

Dialektisk handicapforstå else (Bøttcher & Dammeyer 2020)

- Funktionelle og dynamiske udfordringer
- opstår i samspillet mellem individets fysiske og kognitive forudsætninger og miljøets forventninger til og respons på individets handlinger
- gensidigt afhængigt samspil over tid – kan påvirkes gennem handletiltag.

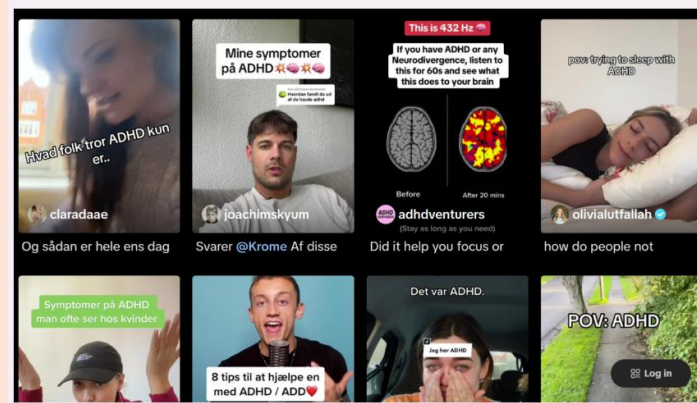

Hvorfor diagnosticeres flere?

DSM-IV: Onset før barnet er 7 år (APA)

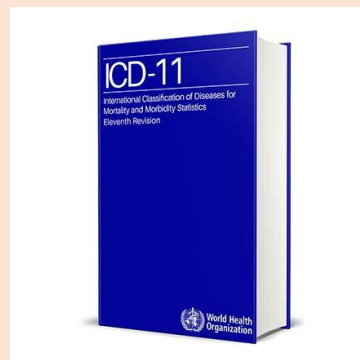
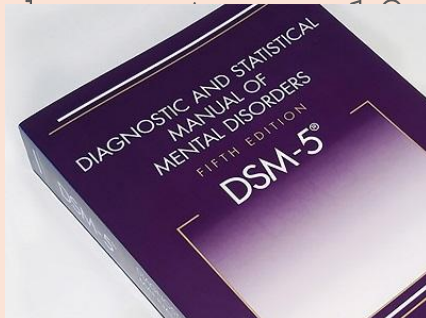
ICD-10: Onset som regel før 5 år (WHO)

DSM-V og ICD-11: Onset før

The World Federation of ADHD International Consensus Statement: 208 Evidence-based conclusions about the disorder

Stephen V Faraone¹, Tobias Banaschewski², David Coghill³, Yi Zheng⁴, Joseph Biederman⁵, Mark A Bellgrove⁶, Jeffrey H Newcorn⁷, Martin Gignac⁸, Nouf M Al Saud⁹, Iris Manor¹⁰, Luis Augusto Rohde¹¹, Li Yang¹², Samuele Cortese¹³, Doron Almogor¹⁴, Mark A Stein¹⁵, Turki H Albatti¹⁶, Haya F Aljoudi¹⁷, Mohammed M J Alqahtani¹⁸, Philip Asherson¹⁹, Lukoye Atwoli²⁰, Sven Bölte²¹, Jan K Buitelaar²², Cleo L Crunelle²³, David Daley²⁴, Søren Dalsgaard²⁵, Manfred Döpfner²⁶, Stacey Espinet²⁷, Michael Fitzgerald²⁸, Barbara Franke²⁹, Manfred Gerlach³⁰, Jan Haavik³¹, Catharina A Hartman³², Cynthia M Hartung³³, Stephen P Hinshaw³⁴, Pieter J Hoekstra³⁵, Chris Hollis³⁶, Scott H Kollins³⁷, J J Sandra Kooij³⁸, Jonna Kuntsj³⁹, Henrik Larsson⁴⁰, Tingyu Li⁴¹, Jing Liu⁴², Eugene Merzon⁴³, Gregory Mattingly⁴⁴, Paulo Mattos⁴⁵, Suzanne McCarthy⁴⁶, Amori Yee Mikami⁴⁷, Brooke S G Molina⁴⁸, Joel T Nigg⁴⁹, Diane Purper-Ouakil⁵⁰, Olayinka O Omigbodun⁵¹, Guilherme V Polanczyk⁵², Yehuda Pollak⁵³, Alison S Poulton⁵⁴, Ravi Philip Rajkumar⁵⁵, Andrew Reding⁵⁶, Andreas Reif⁵⁷, Katya Rubia⁵⁸, Julia Rucklidge⁵⁹, Marcel Romanos⁶⁰, J Antoni Ramos-Quiroga⁶¹, Arnt Schellekens⁶², Anouk Scheres⁶³, Renata Schoeman⁶⁴, Julie B Schweitzer⁶⁵, Henal Shah⁶⁶, Mary V Solanto⁶⁷, Edmund Sonuga-Barke⁶⁸, César Soutullo⁶⁹, Hans-Christoph Steinhausen⁷⁰, James M Swanson⁷¹, Anita Thapar⁷², Gail Tripp⁷³, Geurt van de Glind⁷⁴, Wim van den Brink⁷⁵, Saskia Van der Oord⁷⁶, Andre Venter⁷⁷, Benedetto Vitiello⁷⁸, Susanne Walitza⁷⁹, Yufeng Wang¹²

KRAV

AFSTAND =
VANSKELIGHED

DIGHEDER

Hvad ved vi om ADHD og dysleksi fra empiriske undersøgel ser?

- overlappet mellem ADHD og dysleksi estimeres til 15-40 % i forskningslitteraturen (Roberts et al. 2023),
- der er tale om en egentlig komorbiditet (dvs. en hyppigere samforekomst, end hvad der kan forklares ved tilfældighed),
- forebyggende og intervenserende læseinterventioner har ikke lige så god virkning for dyslektiske elever, når eleven også har ADHD (Sexton et al. 2012),
- elever med begge udfordringer (dysleksi + ADHD) får lavere karakterer i skolen end elever kun med dysleksi (Willcutt & Petrill 2023).

Chan et al. 2023: metaanalyse af 18 studier (n = 564)

Undervisning i: Afkodning (analyse/syntese);
Fonologisk opmærksomhed, >30 timer

Stor relativ fremgang:

Undersøgelsesspecifikke test ($g=1,91$)

Standardiserede test ($g=1,11$)

Medicin spillede ikke en signifikant rolle for fremgangen.

ADHD og læseforståelse

- for resten af gruppen er der stor sammenhæng med *vanskeligheder med læseforståelsen*
- oftest fra mellemtrinnet og op, hvor skolens tekster stiller indholdsmæssigt større krav til sprogforståelse og de eksekutive funktioner

(Denckla et al. 2013).

- uopmærksomhed og ikke hyperaktiviteten/impulsivitet har sammenhæng med forståelsesvanskeligheder (Pham 2016)

Scores i psykologiske test af:

- Impulshæmning
- Selvmonitorering
- Kognitiv fleksibilitet
- Arbejdshukommelse
- Planlægning

Korrelerer hver især med scores i test af læseforståelse.

(Avramovich & Yeari 2023)

Tidligere undersøgelser af indsatser for målgruppen

Stewart & Austin (2020)

Gennemgang af ti interventionsstudier (single-case og små grupper a 2-7 elever) af læseforståelse på mellemtrinnet til og med gymnasiet med elever med/i risiko for en ADHD-diagnose.

- Direkte undervisning i :
 - før-, under-, efter-læsestrategier, fx
 - forståelsesmonitorering
 - formulering af læseformål
 - grafiske modeller
 - skrivestrategier (såkaldt *SRSD*).

Stewart et al. (2022)

276 elever (T: 181, K: 95) elever på mellemtrinnet i almenundervisningen.

faglig læsning med såkaldte *STRIVE*-strategier (*Strategies to Read Information Texts and Vocabulary Effectively*)

- gentaget læsning
- direkte undervisning i læseforståelsesstrategier
- direkte undervisning i ordforråd og ordtilegnelsesstrategier

Moderat positiv effekt.

Signifikant forskel mellem forsøgs- og kontrolgruppe

Skrivevanskeligheder og ADHD: SRSD?

PROJEKT SKRIVESUCCES ▶

Tema7A med Helle Bundgaard Svendsen senere i dag.

Strategibaseret skriveundervisning

Skriv med strategier

På dette site finder du viden og konkrete undervisningsmaterialer fra projektet Skrivesucces, som især understøtter elever med skrivevanskeligheder i at udvikle skrivestrategier som en del af den fælles klasseundervisning.

SRSD-indsatser:

Self-regulated strategy development:

Direkte undervisning i:

skrivefaser

undervisning i genretræk, fx med skriveskabelon

skrivestrategier og metakognitive strategier

Positive effekter med SRSD for elever med ADHD:

- Litteraturgennemgangen Reid et al. 2014 (27 elever 1. klasse-gymnasiet).
- Pisacco et al. 2018 (47 elever med ADHD, 5.-9. klasse).

Ek

/

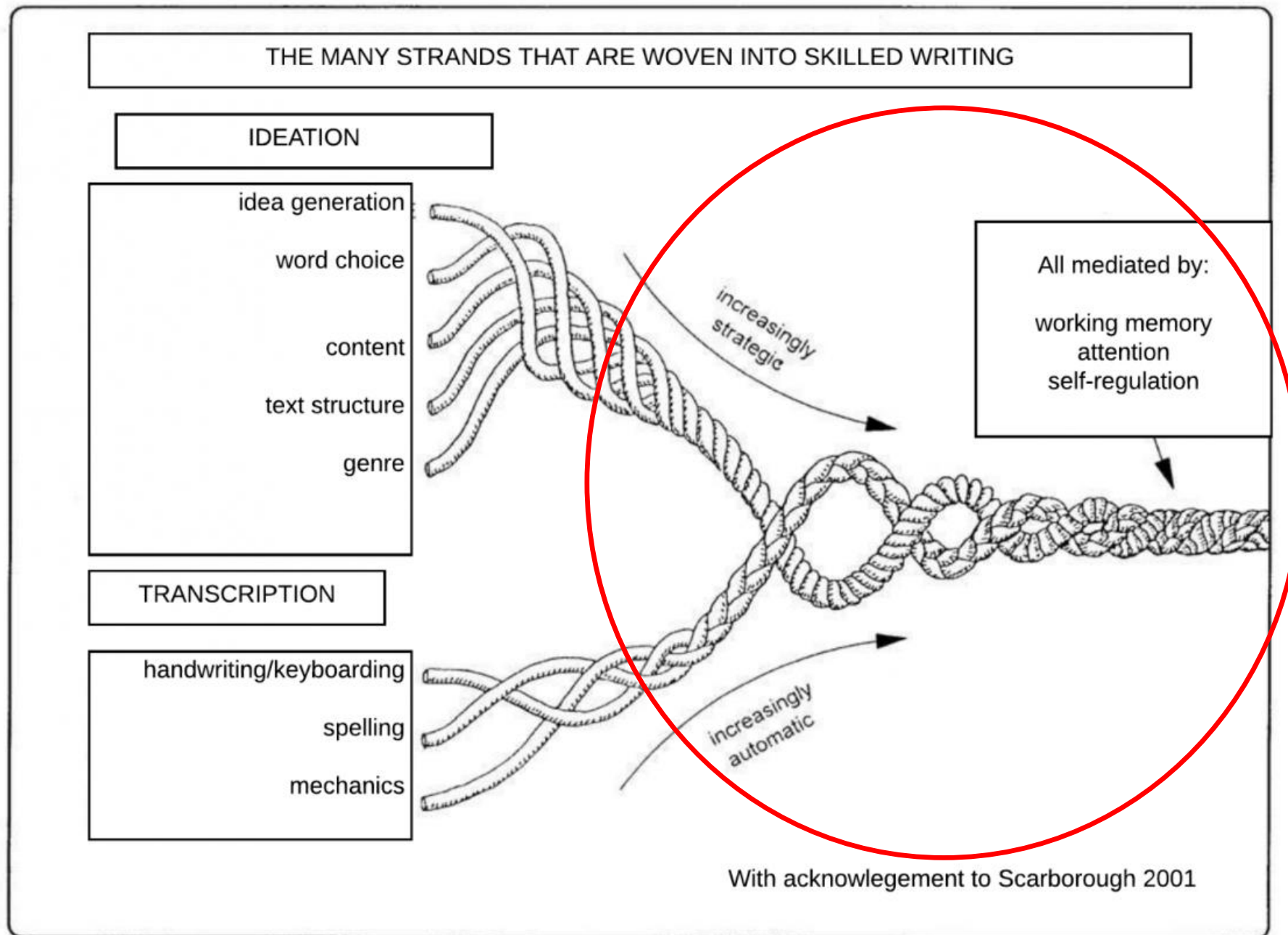
Ek

1.

2.

3.

4. At
udf

til,
ive til
g mål)

ge ved
deerne
osition

e de
d at
onen.

At
tere

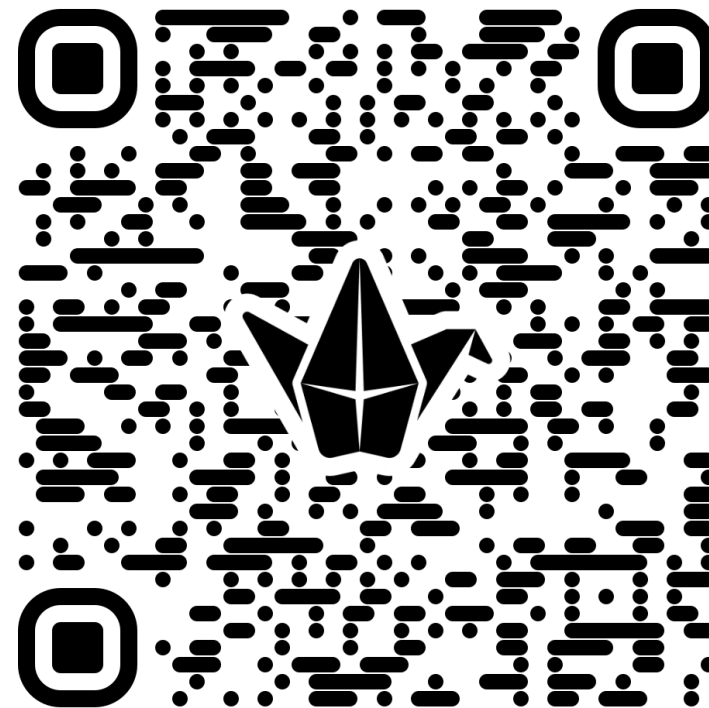
Praksis- refleksio n 5 min.

*Jeg synes det er
svært at undervise
elever i/med
læsning og
skrivning, når...
fordi..*

*Jeg synes det er
let at undervise
elever i/med
læsning og
skrivning, når...
fordi...*

Til forskerne:

*Det er let/svært at
lave et
forsøgsdesign om
skriftsprogsvanskel
igheder hos elever
med ADHD, fordi...*

Hvad kan vi bruge de fun? til?

God gængs
læseundervisning virker
også på elever med
ADHD.

Kan vi øge effekten af læse- og skriveindsatser ved at tilføje specifikke ADHD-venlige tiltag?

Opleves læse- og skriveindsatserne også *reelt inkluderende* (fysisk, socialt, fagligt) (Alenkær u.å.; Messiou 2016) af eleverne?

Kan vi øge elevens, klassekammeraternes og lærerens trivsel ved at tilføje specifikke ADHD-venlige tiltag?

Hvilke problemstillinger står praksis med i afdækning og undervisning af elever med ADHD + skriftsprogsvanskeligheder - og hvorfor opstår de?

Hvordan udvikler vi læreres og pædagogers kompetence på området bedst muligt?

På hvilket grundlag træffes der valg om, hvorvidt

God gængs
skriveundervisning
vi kan bruge organisation, didaktik,
pædagogik, tværprofessionel
me udvikling, børneperspektiv

Baastруп & Thomsen 2025: *Et fælles ansvar for deltagelse.*

Case

- Elev i grundskolen, 6. klasse
- Skriftsprogsvanskeligheder (sammensatte, både dyslektiske og sprogforståelse)
- Opmærksomhedsvanskeligheder, som observeret af lærere og læsevejleder

Baastруп & Thomsen 2025: *Et fælles ansvar for deltagelse*

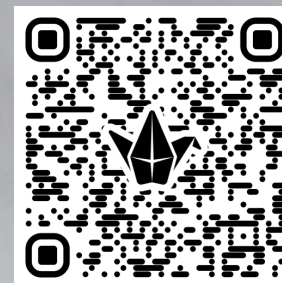
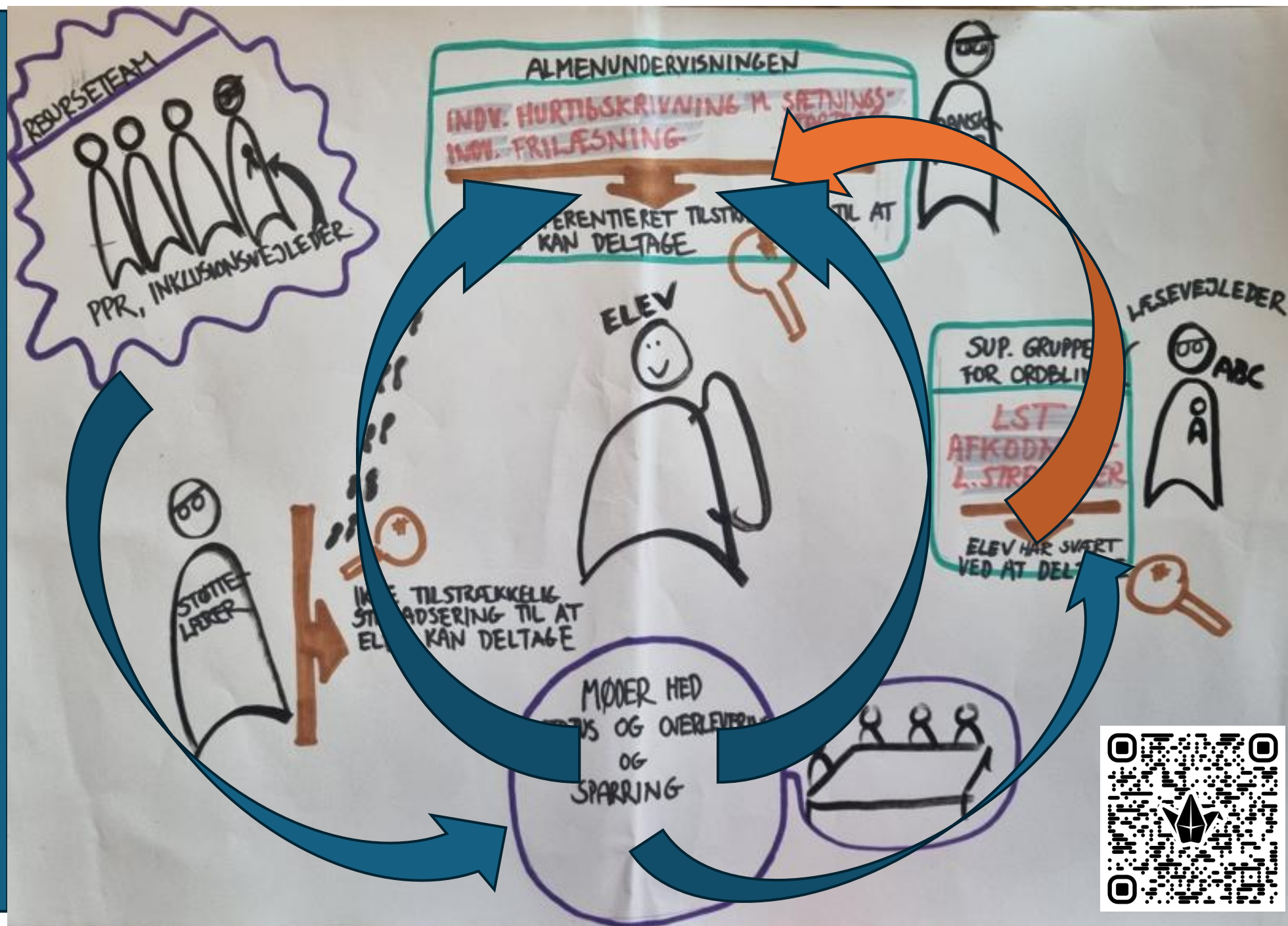
Hvad var sat i værk?

- Supplerende uv. i lille gruppe (ordblindefokus)
- Ekstra lærerstøtte i 4-6 timer pr. uge til case + to andre elever
- Løbende møder (resurseteam, støttelærere + dansk- og matematiklærere)
- 2 møder om året mellem dansklærere og læsevejleder + uformelle møder

- Elev skal overføre viden fra gruppe-uv. til almen-uv.
- Fagprofessionelle skal overføre viden fra møder ud i undervisningen

7 min.
summepause:

Hvad kan vi ændre for at skabe mere deltagelse for eleven? Og hvordan

- Elev skal overføre viden fra gruppe-uv. til almen-uv.

- Fagprofes-sionelle skal overføre viden fra møder ud i undervisningen

Hvad kan vi ændre for at skabe mere deltagelse for eleven? Og hvordan iværksættes det bedst?

Funktionel vurdering gennem fælles observation:

- Hvornår er deltagelse svært for eleven?
- Hvad går forud ?
- Hvad er konsekvensen ?
- Opstilling af hypoteser
- Fælles fastsættelse af prøvehandling med mål

Behov for at observere gruppe-uv.

Behov for vejledning til at

antiere
ter
og

at

ABC

at
elev
v.

til

iere
-uv.

FARR-T: Bud på observations-skema for funktionel vurdering

Før	Adfærd	Resultat	Refleksion
Fysisk: Faglig: Socialt:			
Fysisk: Fagligt: Socialt:			

Test	
Fysisk: Fagligt: Socialt:	Hvem: Hvornår: Hvordan:

ADHD-indsatser

**Gennemgang af 28 undersøgelser af pædagogiske tiltag
(Moore et al. 2018)**

- 1) kombinationen af flere tiltag
- 2) tiltag tilpasset elevens individuelle behov med en-til-en-støtte
- 3) daglig feedback og belønning af elevens præstationer
- 4) strategier til affektiv selvregulering

Pfiffner & DuPaul (2015): *Treatment of ADHD in School Settings*

1) Foregribende tilpasninger

- høj grad af struktur og forudsigelighed,
- korte aktivitetsintervaller med indlagte pauser,
- oftere forekommende aktiviteter, som eleven udviser motivation for,
- mulighed for selvbestemmelse ved at tilbyde valg mellem forskellige aktiviteter,
- multisensoriske aktiviteter med fysisk bevægelse,
- stilladsering i form af nedbrydning af opgaver i små bidder,
- proaktiv positiv læreropmærksomhed
 - særligt aktiviteter med belønninger og konkurrenceelementer

2) Tilpasninger af lærerrespons

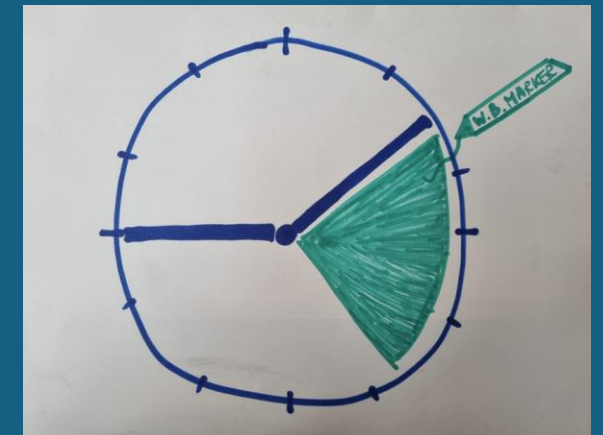
øget og systematisk positiv opmuntring og påskønnelse, når eleven bidrager positivt til læringsfællesskabet

Funktionel vurdering

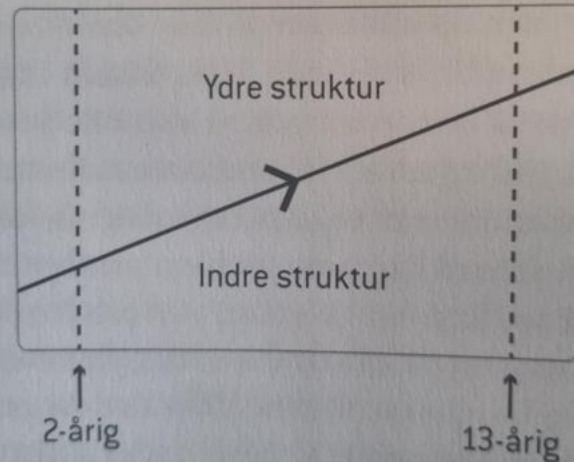
Den ADHD-venlige undervisning, hvor læsning og skrivning indgår:

- Minimer distraktion i læringsmiljøet (også den læreren direkte forårsager ☺), og tilbyd afskærmning af sanser
- Giv mulighed for at eleven kommer af med evt. hyperaktivitet (sensesøgende adfærd) på en hensigtsmæssig måde
- Giv ydre støtte til *følelses*regulering – og undervis i strategier til følelsesmæssig selvregulering
- Hav et aftalt tegn, når impulsiviteten overmander eleven
- Instruktioner og aktiviteter med få led – både mundtligt, skriftligt og med ikon
- Video / screencast med fagligt oplæg/instruktion/modellering (kan gemmes, pauses og afspilles igen)
- Brug rummet som lærings- og organiseringsresurse (RELEVANTE huskeplakater) + små versioner klistret på bordet (bogmærker er til for at blive væk!)
- Tydelig markering af aktivitetens HVORFOR – og de andre 9 h'er.
- Tidsstyring – ikke nedtælling, men stilladsering af forudseenhed
- Tydelig markering af skift
- Mere positiv feedback (dels som ydre struktur, dels som belønning)
- Indlejr belønning, bevægelse og gamification i læse- og skriveopgaver: skattejagt, escaperoom, computerspil, orienteringsløb?

De 10 H'er Appen

Model over det dynamiske samspil mellem indre og ydre struktur

Fleischer & From 2015, s. 18.

"[T]he student [is] 30 %
or more behind in
executive, self-
regulatory, social, and
organizational abilities"
(Barkley, 2013b citeret i
Pfiffner & DuPaul 2016, p .597)

"The student with ADHD
needs more structure
(external support,
guidance, or
"scaffolding"); more
frequent and salient
positive consequences;
more consistent negative
consequences (when
necessary); and,
possibly, accommodations
to classroom expectations
and assigned work"
(Pfiffner & DuPaul 2016, p .597)

Praksisudfordring er

Hønen eller ægget?

? Er opmærksomhedsvanskelighederne hos eleven blot konsekvens af skriftsprogsvanskeligheder?

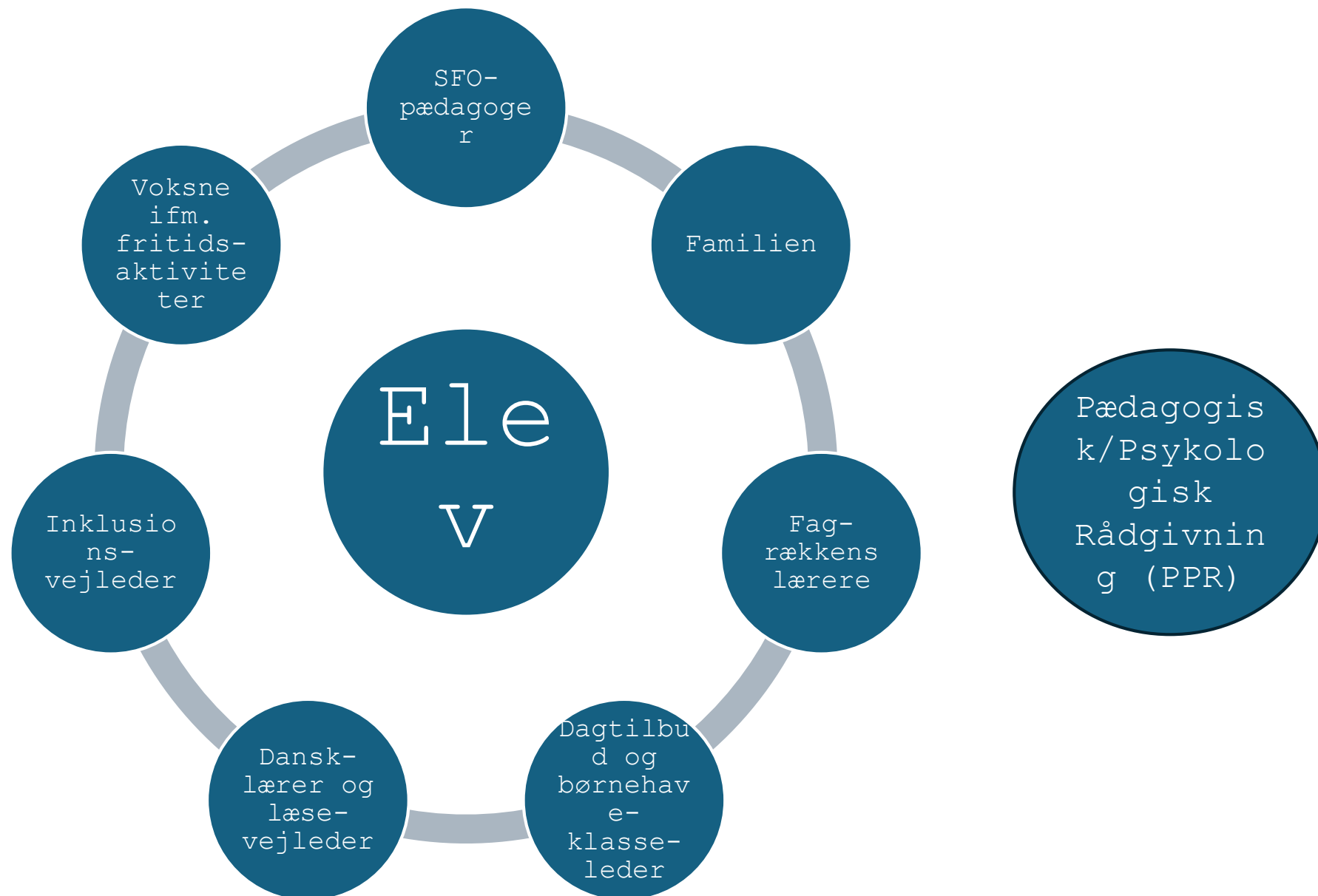
- Hvis læsekravet overstiger læsefærdigheden (fx pga. afkodning el. ordforråd), lægger det pres på de eksekutive funktioner
 - Undvigelsesadfærd
 - Svært ved at komme i gang og være vedholdende
 - Off-task-adfærd
 - Forstyrrelser

Hvordan kan vi undersøge, om det er et uafhængigt fænomen?

Undersøgelse af opmærksomhedsvanskelighedens art

! Undersøg elevens eksekutive funktioner i aktiviteter, der IKKE involverer læsning og skrivning som hverken genstand eller redskab i undervisningen.

Det kræver
videndeling
og
tværfagligt
og -
professione
lt
samarbejde:

Hvordan afdækker vi, når læsetest ikke har normer for elever med ADHD?

Ordblindetesten og deltagere med andre vanskeligheder

Normerne i Ordblindetesten er etableret på basis af en afprøvning blandt deltagere, der undervises i grundskolens almindelige fagundervisning, på en ungdoms- eller videregående uddannelse eller på en voksenuddannelse. Ordblindetesten er ikke udviklet til, og derfor heller ikke afprøvet i forhold til, deltagere med behov for specialundervisning på specialskoler og i specialklasser, hvilket betyder, at grænseværdierne på Ordblindetesten kan være misvisende at anvende på denne gruppe af deltagere. Ordblindetesten er ikke afprøvet på deltagere med blandede vanskeligheder, hvor det er usikkert, hvorvidt læsevanskelighederne rent faktisk er det primære problemområde. Det kan dreje sig om deltagere med syn- eller hørenedsættelser eller deltagere, der har diagnosen ADHD eller en kognitiv funktionsnedsættelse. Disse deltagere bør undersøges med individuelle testredskaber, hvor testvejlederen i højere grad har mulighed for at afgøre, om deltageren har forstået opgaven, og om denne rent faktisk gør forsøg på at løse opgaven.

Vejledning til
Ordblindetesten, s.

7

I stedet for at gå at
vente på Godot...

Tanker om en procedure

Giver testen resultatet "god læsning" / afkodning"?

- Eleven har alt andet lige dårligere forudsætninger end den elev uden ADHD, så derfor bør der være grund til at stole på dét resultat

Giver testen resultat om udfordret læsning eller afkodning?

- Er eleven observeret som værende *reelt on-task*, og har han forstået opgaven?
- Hvis nej, så er resultatet ugyldigt, og vi bør genteste med følgende overvejelser:
 - er eleven instrueret grundigt nok, på et tidspunkt hvor opmærksomhedsvinduet var åbent (medicin, pause, tidspunkt på dagen)?
 - kan testen brydes ned i mindre dele med indlagte pauser? (husk at stoppe tiden, hvis hastighedsmål indgår, eller videofilm hele seancen, og udregn bagefter).
 - findes der en test, der tager kortere tid og med færre delprøver?
 - kan testen sættes ind i et scenarie, der gør testsituationen mere engagerende for eleven: "Nu skal vi læse fan community'ets bud på nye navne til Tatooines to

20 ord + 20
nye ord?

DVO uden
hastighedsmål
1

Tanker om en procedure (afkodning)

Hvis testen giver et resultat om udfordret læsning eller afkodning:

Er eleven observeret som værende *reelt on-task*, og har han forstået opgaven?

- Hvis ja:
 - Så er der reelt tale om læsevanskeligheder (husk på definitionen!)

Er årsagen manglende anledning/træning eller (risiko for) ordblindhed?

- Eventuelt undersøg med *dynamisk ordblindetest* (DOT)
- Viden om elevens tidligere adfærd i læseundervisningen (ofte off-task?)
- Observation af, hvor hurtigt eleven udvikler sig i supplerende uv.

Giv supplerende anledninger til at udvikle elevens afkodning og læseforståelse:

- på niveau (ZnU)
- i ADHD-venlige rammer.
- Hjælp almenunderviserne med at differentiere og stilladsere ift. læsning og eksekutive funktioner.

Tanker om en procedure (læseforståelse)

Hvis testen giver et resultat om udfordret læseforståelse:

Er eleven observeret som værende *reelt on-task*, og har han forstået opgaven?

- Hvis ja:
 - Så er der reelt tale om læsevanskeligheder (husk på definitionen!)

Er årsagen

- manglende anledning/øvelse i læsning?
- generelle sprogmiljømæssige grunde?
- specifikke indlæringsvanskeligheder i sprogforståelsen?
 - Er der grunde begrundet mistanke om DLD?
 - Hvis ja, så mens denne udredes, så...
 - Er der begrundet mistanke om ASF?
 - Hvis ja, så mens denne udredes, så...
- som følge af de eksekutive vanskeligheder?

Giv
supplerende
anledninger

til at
udvikle
elevens
læseforståels
e:

- på niveau (ZnU)
- i ADHD-venlige rammer.
- Hjælp almenundervisere med at differentiere og stilladsere ift.

Forskel på drenge
og piger?

- drenge diagnosticeres
gns. med ADHD i 8-
årsalderen
- piger først i 17-
årsalderen
- hyperaktivitet-
impulsivitet er et
hyppigere træk ved
drenge ADHD end pigers.

Skriv videre på fortællingen om A

Albert i 2. klasse er under udredning for ADHD. Han har altid "hængt i gardinerne" siger flere voksne, og hans dansklærer synes, at hans læsning og skrivning er bekymrende, men han er også særlig urolig, når klassen skal læse eller skrive...

Til forskerne:

Gad vide, hvor mange af de testscores, som udgør standarden i div. læsetest., der stammer fra personer med udiagnosticeret ADHD?

Pitch et forsøgsdesign, der kan gøre os klogere på snitflader, overlap mv. mellem ADHD, ordblindhed, DLD, ASF, specifikke forståelsesvanskeligheder i forbindelse med læsning. Gerne med en nogenlunde direkte relevans for praksis

Spørgsmål:

- Hvilke faktorer øger risikoen for, at Alberts problemer med læsning og skrivning ikke får nok bevågenhed?
- Hvordan kan man blive klogere på, hvad Albert har brug for støtte til ift. læsning og skrivning, når nu han også har klare opmærksomhedsvanskeligheder med hyperaktivitet-impulsivitet?
- Hvad kan lærere/vejledere på ungdoms-/voksenuddannelser med fordel spørge Albert om/undersøge angående hans læsning og skrivning? Og hvilke handletiltag kan sættes i værk ift. hans læsning og skrivning?

Diskutér casen Alma:

- Hvordan kunne støtten og inklusionen af Alma have set ud, hvis

Hvad er ADHD-venlig didaktik?

Fra ICD-11:

Note: Inattention may not be evident when the individual is engaged **in activities that provide intense stimulation and frequent rewards.**

-motivation forklarer større forskelle i elevens præstation sammenlignet med elever uden ADHD (Skalski et al. 2021)

"[T]he student [is] 30 % or more behind in executive, self-regulatory, social, and organizational abilities"

(Barkley, 2013b citeret i Pfiffner & DuPaul 2016, p .597)

*"The student with ADHD needs **more structure** (external support, guidance, or "scaffolding"); **more frequent and salient positive consequences [...]** **accommodations to [...]** **assigned work"***

(Pfiffner & DuPaul 2016, p .597)

Praksiseksempler

AI som Barbara Cart

Jeg har en elev i 8.klasse, han læser desværre både dårligt og langsomt, cirka på 2.klasses niveau. Han syntes dog at de letlæselige bøger er super kedelige og barnlige. Kan du hjælpe mig med at skrive en tekst, der er letlæselig (2.klasse, lix 10-15), som omhandler at være flygtning, og selve flugten. Evt en bogserie, hvor første bog omhandler det gamle hjem og grunden til at flygte, de næste bøger omhandler flugten gennem forskellige lande, og sidste bog handler om at falde til (og udfordringerne ved dette) i et fremmed land, der nu er ens hjem.

Genren skal være realistisk, og evt. noget spænding og vække nogle følelser.

Hovedpersonen må gerne være en teenagedreng.

Min elev flygtede som barn fra Syrien.

Har du nogen spørgsmål til mig, inden du påbegynder første bog?

1. Sætningerne må (ihverfaldt i starten / bog 1) gerne være simple og korte, men handlingen må ikke være barnlig.

2. Hver bog må gerne være omkring 200 ord (cirka).

3. Ja tak, den må meget gerne være relevant at læse som teenager.

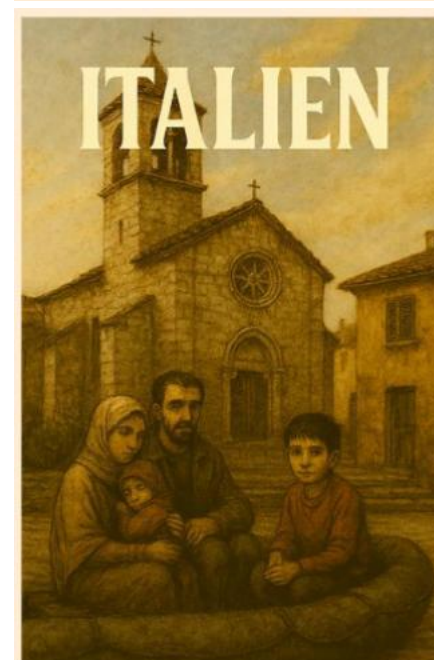
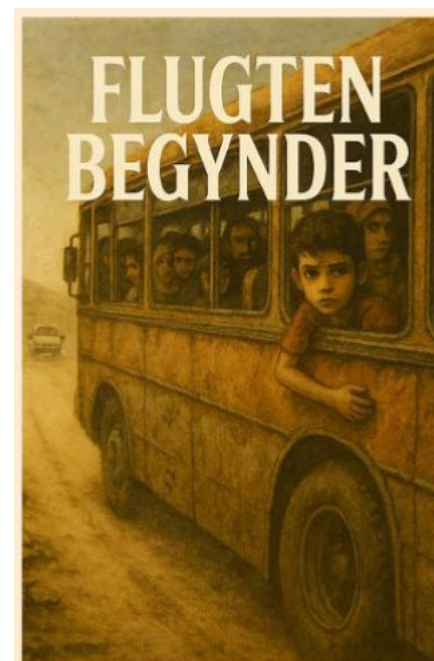
4. Realistisk, tak.

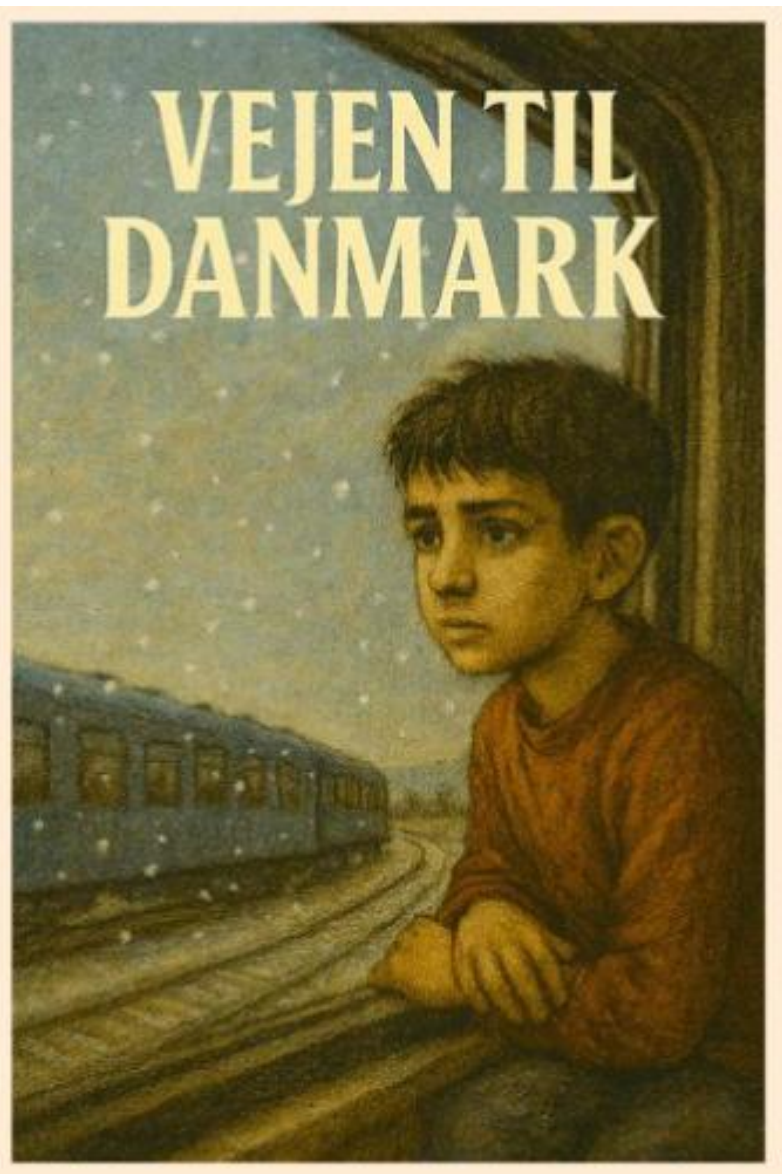
Bog 1 er super fin, bog 2 må gerne have et lidt mere udvidet sprog, så den er så ensformig og vi ser en progression i sproget.

Flugten skal være over middelhavet, fra Libyen til Italien. og ende i Danmark.

Flugten må gerne forløbe sig over 4 bøger, og så skal den femte bogo omhandle det at bo i et nyt land.

Vi er klar til bog 2, hvis ikke du har nogen spørgsmål?

En morgen sagde min far:
*"Nu rejser vi videre.
Danmark er vores mål."*

Vi pakkede vores få ting.
Præsten gav os mad til turen.
Han gav mig også en lille bog.
Han sagde den var til at skrive i.
Jeg gemte den i lommen.

Vi tog toget gennem mange lande.
Jeg så bjerge, skove og byer.
Alt gled forbi vinduet som en drøm.
Men jeg kunne ikke nyde det.
Jeg tænkte hele tiden på, om vi blev stoppet.

I Tyskland sov vi på gulvet i en hal.
Der var mange andre flygtninge.
Jeg mødte en dreng på min egen alder.
Han sagde: *"Vi skal også til Danmark.
Jeg håber, vi får et bedre liv der."*

Efter mange dage nåede vi til grænsen.
Mit hjerte bankede hårdt.
Hvad hvis vi ikke fik lov at komme ind?

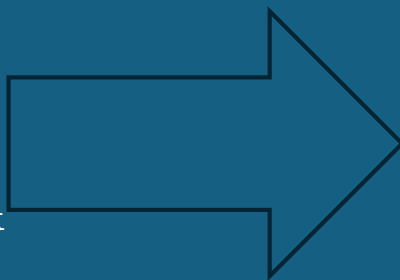
Men vi kom igennem.
Vi blev kørt til et center.
Jeg så sne udenfor.
Jeg havde aldrig set sne før.

Jeg tænkte: *Her skal vi bo nu.*
Det var koldt. Det var fremmed.
Men det var også en ny chance.

AI som stilladsarbejder og ydre struktur

Stilladseringstræk (Wood et al. 1976)

- Rekruttering
- Indsnævring af frihedsgrader
- Retningsfastholdelse
- Markering af kritiske træk
- Frustrationskontrol
- Demonstration

Prompts

- *Hvorfor er denne tekst vigtig at forstå i forhold til x?*
- *Udpeg særligt vigtige afsnit i teksten, og støt med angivelse af læsefokus og spørgsmål til teksten*
- *Udform en læseguide til denne tekst med en køreplan for læsningen*
- *Hvilke strategier kan jeg anlægge for at læse denne tekst med god forståelse?*
- *Jeg synes, det er svært at forstå teksten og holde koncentrationen, kan du give lidt opmuntring eller ideer til opmuntring og belønning?*

Bjerggorillaen i det sydlige Uganda er truet på grund af konflikter og borgerkrig.
Foto: Topp / Scanpix

FORSIDE > LIGHT > TRUEDE DYR

Truede dyr

LIGHT Kort og letlæst

Hovedforfatter

Louise Rosengreen, cand.mag., IBureauet/Dagbladet Information, sep. 2016

Indhold

- Indledning
- Truede dyr
- Hvorfor?
- Biodiversitet
- Kilder

Læsetid: 3 min

Indhold

Indledning

Flere og flere dyrearter er i fare for at forsvinde. Det skyldes blandt andet klimaforandringer, og at byerne vokser, mens de vilde naturområder bliver mindre og færre. Næsehorn og tigre er nogle af de mest udsatte dyr i verden. De er ofre for krybskytter, der sælger

Red de Truede Dyr - Spilmanual

Formaal

- At engagere deltagerne i aktiv læsning af artiklen om truede dyr.
- At styrke forståelsen af årsager til dyrearters truetilstand.
- At fremme refleksion over biodiversitet og bevaringsindsatser.

Spilkomponenter

- Dyrekort: Hvert kort repræsenterer et truet dyr (fx næsehorn, hasselmus, skaldyr).
- Trusselskort: Kort med trusler (klimaforandringer, krybskytteri, habitat-tab).
- Redningskort: Kort med løsninger (fredning, naturreservater, oplysning).
- Spørgsmålskort: Fakta og refleksionsspørgsmål fra artiklen.
- Spilleplade: En rejse gennem 5 zoner: Trussel, Viden, Handling, Samarbejde, Redning.

Spilregler

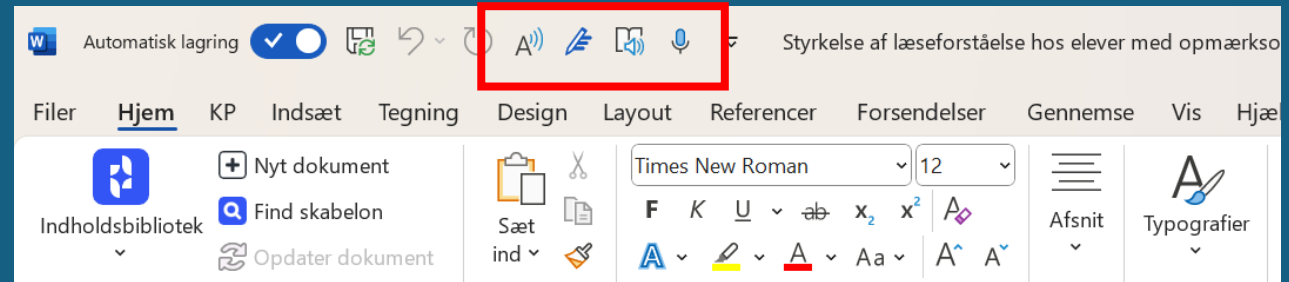
1. Holdopdeling: Deltagerne deles i hold af 2-4 personer. Hvert hold får dyrekort og adgang til artiklen.
2. Spilrunder:
 - Identificer trusler mod deres dyr ved at læse artiklen.
 - Besvar spørgsmål fra artiklen.
 - Udvalg redningsstrategier og argumenter for dem.
 - Samarbejd med andre hold om fælles løsninger.
 - Præsenter en redningsplan for deres dyr.
3. Pointsystem:
 - Korrekte svar: 1 point
 - Kreative løsninger: 2 point

AI som
gamemaster.

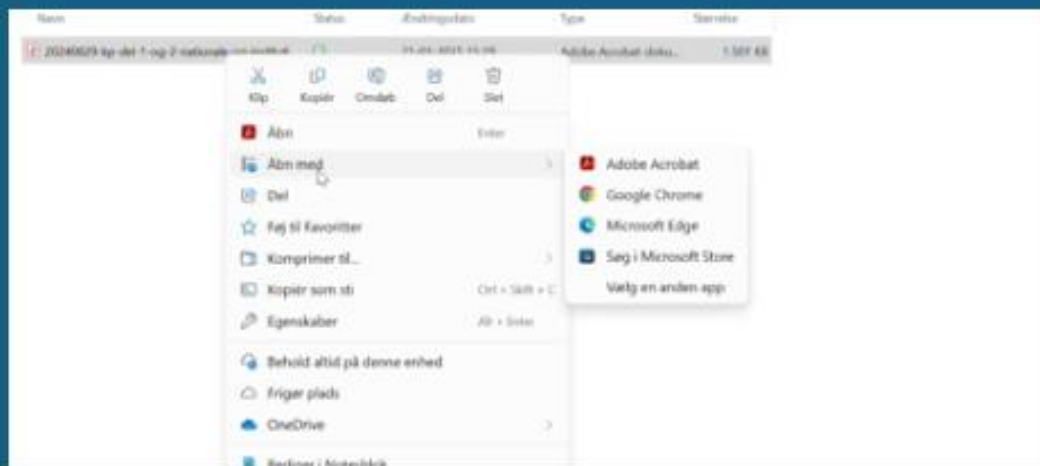
LST + AI som skriverkarl

Når skrivning er redskab, fx til brugstekster:

- Åbn Word-dokument, og sæt tale-til-tekst til
- Afhold møde / drøft fagligt stof mundtligt
- Indsæt den transskriberede tekst i AI
- Bed den om at lave et resume
- Få Word til at oplæse resuméet på et senere tidspunkt

”Læsefinger” i Word fra PDF

Eksamen og prøver for FCT

STU-STIA *	EN, PR1	DA	PLa-c, PR2	PR3, PLd	EN, UV3, BA
------------	---------	----	------------	----------	-------------

* studentprøve

2.7.3. Specialpædagogisk profil

Den studerende erhverver sig undervisningskompetence i dansk 1.-6. klassetrin og dansk 4.-10. klassetrin. Det tredje undervisningsfag er valgfrit.

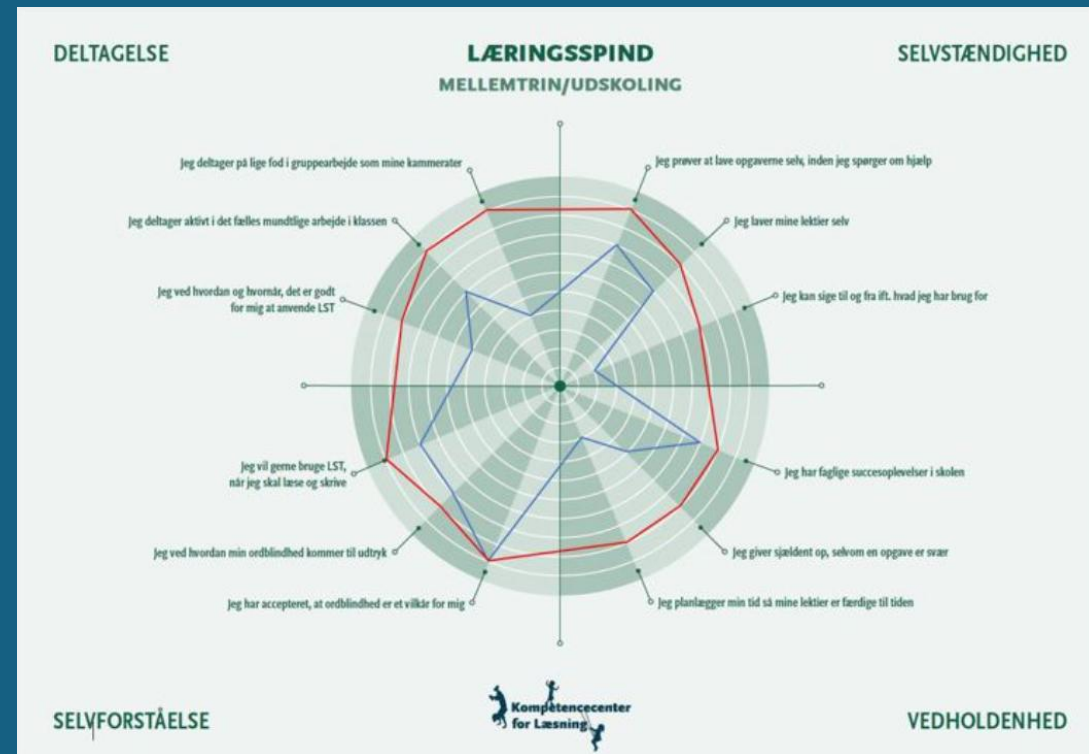
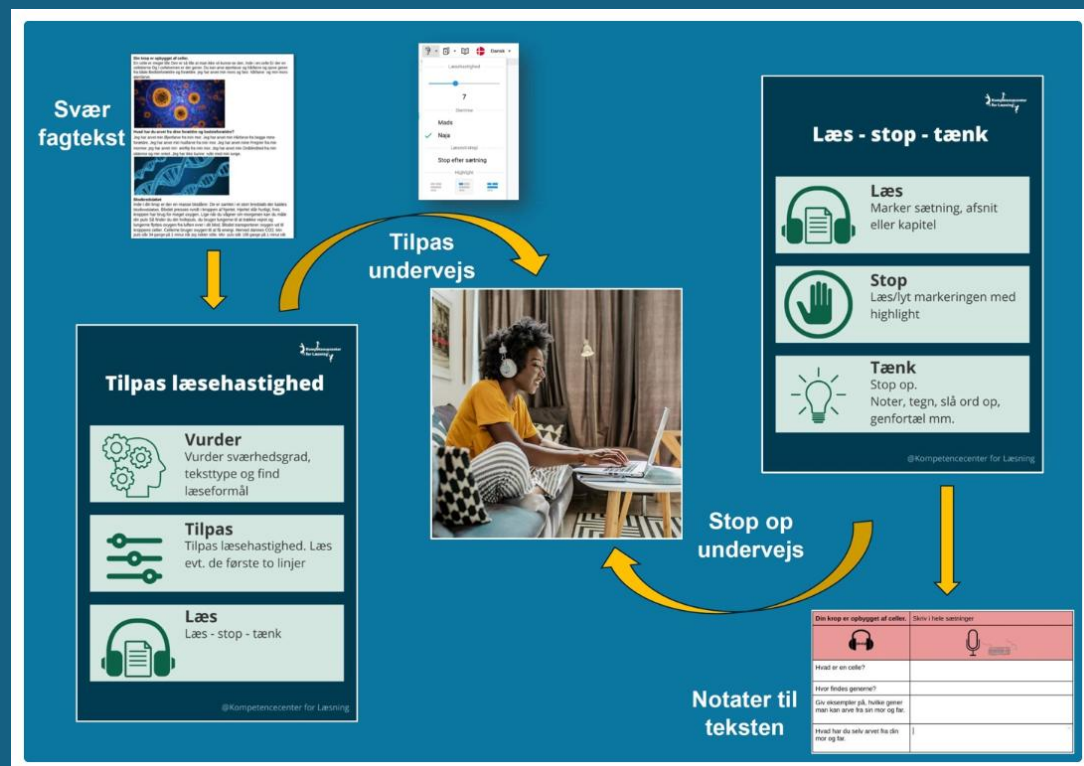
De studerende er samlet på samme hold gennem de fire år, og den faste studieplan gør det muligt at samordne alle uddannelsens moduler, så der sikres et samspil mellem de pædagogiske fagområder, bacheloropgaven og undervisningsfagene.

De første to praktikmoduler læser den studerende på praktiskoler med tilknytning til det specialpædagogiske område.

Særlige moduler for den specialpædagogiske profil er nærmere beskrevet i afsnittet ”Særlige moduler for Specialpædagogisk Profil (SPP)” i studieordningen, del 3.

2.7.3.1. Struktur for Specialpædagogisk profil

Læringsspind og LST-strategikort fra Kompetencecenter for læsning

<https://kcl.aarhus.dk/vidensunivers/laeringsspind>

<https://kcl.aarhus.dk/vidensunivers/lst-spind-og-strategikort>

De 7 VIS-strategier

Se teksten an

Overskrifter til tekstens
afsnit

Ordkendskabskort

Mindmap

Gæt et ord

At stille spørgsmål til
teksten

Afs

Fungerer også
glimrende digitalt
og med LST!

© Børne- og Undervisningsministeriet

<https://emu.dk/grundskole/forskning-og-viden/sproglig-forstaaelse/projekt-vis-videoer>

<https://emu.dk/grundskole/forskning-og-viden/sproglig-forstaaelse/projekt-vis-samarbejde-mellem-laesevejleder-og?b=t5-n1-+005>

HVAD ER SYKL

Samarbejde

->

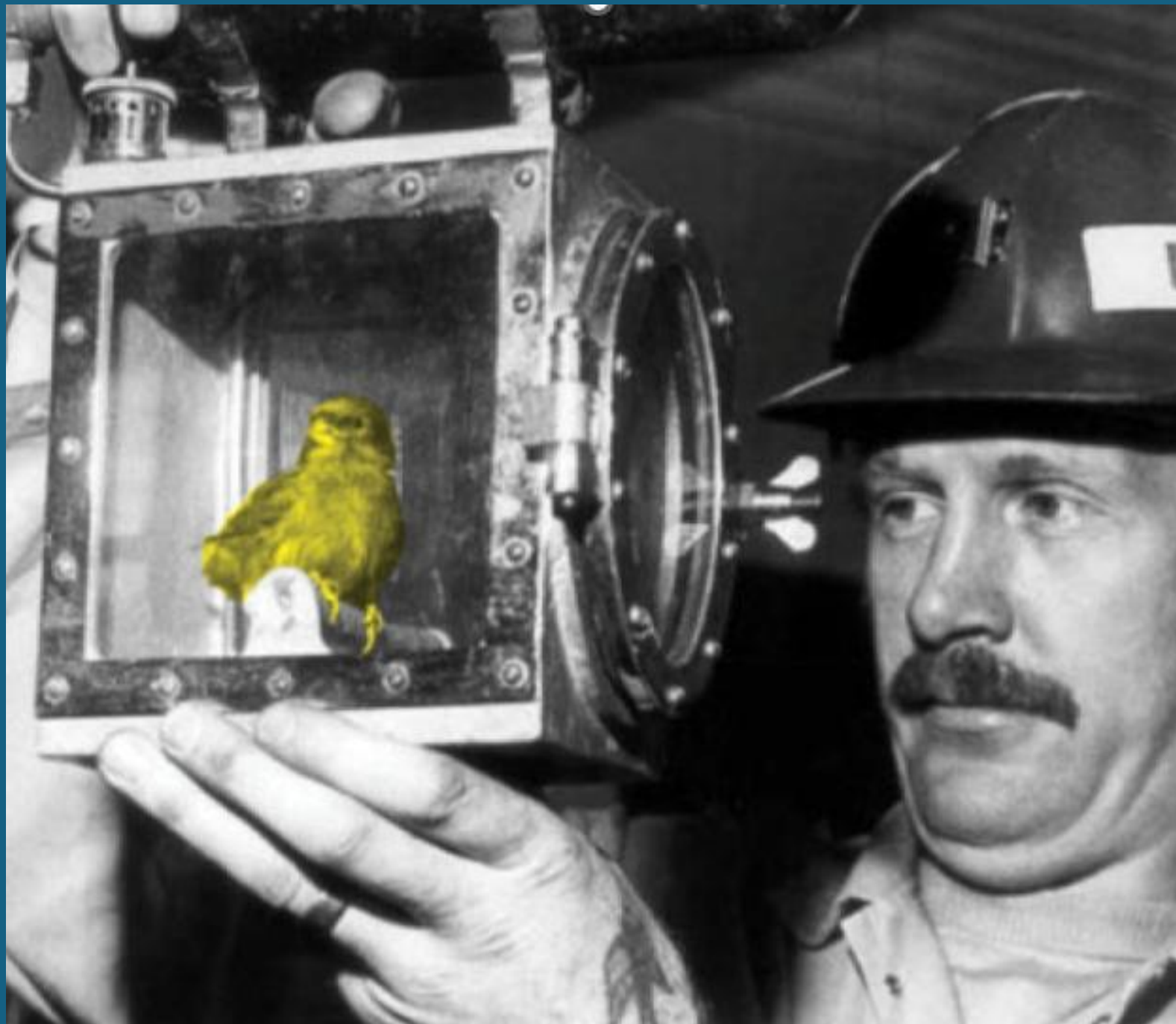
strukturere
t

makkerarbej
de

Gensidig undervisning i makkerpar (peer-tutoring), se fx SYKL-projektet.

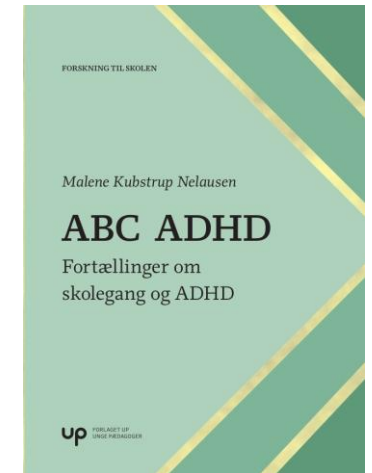
Oplæg til mulige prøvehandlinger

- Afdækning med funktionel vurdering af eleven i læse- og skrivesituationer
- Justering af stationsundervisningen?
- Forskudt lektionsstart
- SYKL-undervisning - <https://sykl.kp.dk/>
- Lytteformål og stilladseret lytning
- Ind med læse-skrive-teknologi til elever med ADHD, fx "digital læsefinger"
- Læse-/skriveaktiviteten som den mest stimulerende og belønnende mulighed i rummet - hvad skal der til?
- Læsemakker (som anbefalet af Tuxen 2017) - justeringer af grundstrukturen?
- Læsebånd og frilæsning - justeringer ift. literacy-aktivitet?
- Skrivestrategier (fx gennem formatet i Skrivesucces) til elever med ADHD
- AI som elevens og lærerens hjælper til mere struktur, belønning og selvregulering
- 1-2-3-differentiering af skriveopgaver, hvor differentieringen ligger i stilladseringen af skrivefaser og -proces
- Mikro-triumvirat-udvikling: Dansklærer, Læsevejleder, Inklusionsvejleder laver fælles funktionel vurdering gennem observation
- PBL - hvordan kan elever med eksekutive vanskeligheder få flere og bedre deltagelsesmuligheder?

Links til gode resurser viden

- <https://overlevelsesguiden.dk>
- <https://www.understood.org/>
- <https://chadd.org/>
- <https://adhd.dk/>
- <https://emu.dk/grundskole/undervisningsmiljoe/inkluderende-laeringsfaellesskaber>
- <https://emu.dk/stx/saerlige-elevgrupper/diagnoser/undervisning-af-elever-der-er-udfordrede-paa-koncentration-og>
- <https://emu.dk/stx/saerlige-elevgrupper/diagnoser/undervisning-af-elever-der-er-udfordrede-paa-koncentration-og>

Tak for jeres opmærksomhed 😊

*Kunne du tænke dig at dele
praksisudfordringer med mig
og/eller deltage i et projekt om at
højne indsatsen for elever med
(risiko for) ADHD +
skriftsprogsvanskeligheder?*

ind her Så skriv jeres oplysninger

Jeg vil gerne kontaktes om elever
med opmærksomheds- og læse-
skrive-vanskeligheder

<https://forms.office.com/e/XPTTSDa2Fn>

Og ellers kan jeg kontaktes på etbr@kp.dk

Referencer

- [ADHD \(Attention Deficit Hyperactivity Disorder/hyperkinetisk forstyrrelse\) - information til sundhedsfaglige - Medicin.dk](#)
- Avramovich, A. & Yeari, M. (2023) The Role of Executive Functions in Reading Comprehension by Adolescents with ADHD, *Reading & Writing Quarterly*, 39:4, 277-299, DOI: 10.1080/10573569.2022.2103054
- Bøttcher, L. & Dammeyer, J. (2020). *Handicappsykologi. En grundbog om arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser*. Samfundslitteratur.
- Baastrup, J. S. & Thomsen, K. J. (2025). *Et fælles ansvar for deltagelse. Om undervisningsdifferentiering og tværprofessionelt samarbejde i mødet med Ordblindhed og opmærksomhedsvnskeligheder*. BA-project. Læreruddannelsen, Københavns Professionshøjskole.
- Berninger, V. W., & Winn, W. D. (2006). Implications of advancements in brain research and technology for writing development, writing instruction, and educational evolution. In C. A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of writing research* (pp. 96-114). The Guilford Press.
- Chan, E. S., Shero, J. A., Hand, E. D., Cole, A. M., Gaye, F., Spiegel, J. A., & Kofler, M. J. (2023). Are reading interventions effective for at-risk readers with ADHD? A meta-analysis. *Journal of Attention Disorders*, 27(2), 182-200.
- Dalsgaard, S., McGrath, J., Østergaard, S. D., Wray, N. R., Pedersen, C. B., Mortensen, P. B., & Petersen, L. (2020). Association of mental disorder in childhood and adolescence with subsequent educational achievement. *JAMA Psychiatry*, 77(8), 797-805.
- Denckla, M.B., Barquero, L.A., Lindström, E.R., Benedict, S. L., Wilson, L.M., Cutting, L.E. (2013). "Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, Executive Function, and Reading Comprehension: Different but Related". In: Swanson, H. L., Harris, K. R., & Graham, S. (eds.). *Handbook of learning disabilities* (2nd edition), 155-168. Guilford Publications.
- Fleischer, A. V., & From, K. (2015). *Eksekutive funktioner hos børn og unge*. (1. udgave.). Dansk Psykologisk Forlag.
- Graham, S., Fishman, E. J., Reid, R., & Hebert, M. (2016). Writing Characteristics of Students with Attention Deficit Hyperactive Disorder: A Meta-Analysis. *Learning Disabilities Research and Practice*, 31(2), 75-89. <https://doi.org/10.1111/ldrp.12099>
- Grøntved, S., Hald, K., Mohr-Jensen, C., Johnsen, S. P., Mainz, J., & Valentin, J. B. (2025). Prevalence and Incidence of Attention Deficit/Hyperactivity Disorder in Denmark. A National Register-Based Open Cohort Study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*.
- ICD-11: [ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics](#)
- Jacobson, L. T., & Reid, R. (2010). Improving the persuasive essay writing of high school students with ADHD. *Exceptional Children*, 76(2), 157-174.
- Kiær, K. (2024). *Læsevejledning og databrug som organisatoriske rutiner i folkeskolen*. Ph.d-afhandling. SDU.
- Kutscher, M.L. (2016). *Børn med blandingsdiagnoser*. (2. udg). Dansk Psykologisk Forlag.

Referencer

- Lienemann, T. O., & Reid, R. (2008). Using Self-Regulated Strategy Development to Improve Expository Writing with Students with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Exceptional Children*, 74(4), 471-486. <https://doi.org/10.1177/001440290807400404>
- Messiou, K. (2016): Research in the field of inclusive education: time for a rethink? *International Journal of Inclusive Education* 21(2).
- Moore, D. A., Russell, A. E., Matthews, J., Ford, T. J., Rogers, M., Ukoumunne, O. C., Kneale, D., Thompson-Coon, J., Sutcliffe, K., Nunns, M., Shaw, L., & Gwernan-Jones, R. (2018). School-based interventions for attention-deficit/hyperactivity disorder: A systematic review with multiple synthesis methods. *Review of Education (Oxford)*, 6(3), 209-263.
- Pelham, W. E., Altszuler, A. R., Merrill, B. M., Raiker, J. S., Macphee, F. L., Ramos, M., Gnagy, E. M., Greiner, A. R., Coles, E. K., Connor, C. M., Lonigan, C. J., Burger, L., Morrow, A. S., Zhao, X., Swanson, J. M., & Waxmonsky, J. G. (2022). The Effect of Stimulant Medication on the Learning of Academic Curricula in Children With ADHD: A Randomized Crossover Study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 90(5), 367-380.
- Pfiffner, L. & DuPaul, G. (2015). "Treatment of ADHD in School Settings". In: Barkley, R. A. (Ed.). *Attention-deficit hyperactivity disorder: a handbook for diagnosis and treatment* (4th edition.), p. 596-629. The Guilford Press.
- Pham, A. V. (2016). Differentiating behavioral ratings of inattention, impulsivity, and hyperactivity in children: Effects on reading achievement. *Journal of Attention Disorders*, 20(8), 674-683.
- Pisacco, N. M. T., Sperafico, Y. L. S., Enricone, J. R. B., Guimarães, L. S. P., Rohde, L. A., & Dorneles, B. V. (2018). Metacognitive interventions in text production and working memory in students with ADHD. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 31, 5.
- Reid, R., Hagaman, J. L., & Graham, S. (2014). Using self-regulated strategy development for written expression with students with attention deficit hyperactivity disorder. *Learning Disabilities (Weston, Mass.)*, 12(1), 21.
- Roberts, G. J., Lindström, E. R., Jimenez, Z., Ghosh, E., Mehmedovic, S., McFadden, K. A., & Bahadori Fallah, M. (2023). Intervention research for students with co-occurring reading difficulties and inattention: A systematic review of single-case design studies. *Journal of Behavioral Education*, 1-25.
- Scarborough, H. S. (2001). Connecting early language and literacy to later reading (dis)abilities: Evidence, theory, and practice. In Neuman, S. & Dickinson, D. (Eds.). *Handbook for research in early literacy*, 97-110. Guilford Press.
- Sexton, C. C., Gelhorn, H. L., Bell, J. A., & Classi, P. M. (2012). The Co-occurrence of Reading Disorder and ADHD: Epidemiology, Treatment, Psychosocial Impact, and Economic Burden. *Journal of Learning Disabilities*, 45(6), 538-564.
- Skalski, S., Pochwatko, G., & Balas, R. (2021). Impact of Motivation on Selected Aspects of Attention in Children with ADHD. *Child psychiatry and human development*, 52(4), 586-595.
- Slobodin, O., & Davidovitch, M. (2019). Gender Differences in Objective and Subjective Measures of ADHD Among Clinic-Referred Children. *Frontiers in Human Neuroscience*, 13, Article 441. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2019.00441> <https://doi.org/10.1037/ccp0000725>
- Stewart, A. A., & Austin, C. R. (2020). Reading Interventions for Students With or At Risk of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: A Systematic Review. *Remedial and Special Education*, 41(6), 352-367.
- Stewart, A. A., Vaughn, S., Scammacca, N., & Swanson, E. A. (2023). Evidence-based reading instruction for students with inattention: A pilot study. *Remedial and Special Education*, 44(4), 294-307.
- Tuxen, L. (2017). Når én plus én giver tre. På jagt efter effektiv undervisning af børn med læse- og opmærksomhedsproblemer. *Læsepædagogen* 1, s. 9-13.
- Varnet Pérez, T., Øvergaard, K. R., Frigessi, A., & Biele, G. (2025). Long-term effect of pharmacological treatment on academic achievement of Norwegian children diagnosed with ADHD: a target trial emulation. *International Journal of Epidemiology*, 54(2), dyaf010.
- Willcutt, E. G., & Petrill, S. A. (2023). Comorbidity between reading disability and attention-deficit/hyperactivity disorder in a community sample: Implications for academic, social, and neuropsychological functioning. *Mind, Brain, and Education*, 17(4), 338-348.
- Wood, D., Bruner, J. S., & Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem solving. *Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 17(2), 89-100.